

## АНАЛІЗ СУТНОСТІ ТА СТРУКТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БУХГАЛТЕРІВ

*У статті розглянуто поняття професійної компетентності, її структурні елементи, а саме компоненти, які до неї входять. Досліджено наукові праці, присвячені цій проблемі.*

**Ключові слова:** професійна компетентність, структура професійної компетентності, компоненти професійної компетентності.

В українському суспільстві найактуальнішим залишається питання конкурентоспроможності спеціалістів в умовах ринкової економіки, стрімких технологічних змін, глобалізації суспільства.

Успіх вирішення цієї проблеми безпосередньо залежить від працівників освітньої сфери, бо саме від професійної компетентності викладачів залежить формування конкурентоспроможності, ключових компетентностей майбутніх фахівців, їх спроможності увійти у світовий глобальний простір.

На сьогодні економічна підготовка вже не встигає відповідати всім вимогам сучасного соціального замовлення, яке вимагає самостійних та конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно взаємодіяти в розв'язанні економічних завдань. Результати навчальної діяльності не задовольняють вимог суспільства, а саме роботодавців: сучасний ринок праці потребує спеціалістів з набагато ширшим комплексом якостей, вмінь, навичок і можливостей особистості.

Серед основних завдань, що стоять перед системою вищої освіти, важливе місце посідає завдання підготовки компетентнісного фахівця широкого профілю, подальше посилення фундаментальної освіти й наближення її до дослідницької та практичної професійної діяльності, тому мета навчання має передбачити оптимальне поєднання теоретичних знань і творчих здібностей майбутніх бухгалтерів, що уможливило б їм після закінчення ВНЗ самостійно підвищувати рівень своєї освіченості й професійної підготовки, знаходити принципово нові розв'язки проблем науки і практики.

Останнім часом проблема професійної компетентності економічних фахівців перебуває в центрі уваги дослідників.

Більшість дослідників до сутнісних характеристик компетентності відносять: поглиблене знання предмета, постійне оновлення знань для вирішення професійних завдань. Вважається, що професійна компетентність поєднує в собі професійні знання, уміння, навички, досвід і особистісні якості, які зумовлюють прагнення, готовність і здатність розв'язувати проблеми та завдання у професійній і соціальній сфері, усвідомлюючи при цьому значущість й особисту відповідальність за результати діяльності. Поняття "професійна компетентність" лежить в основі компетентнісного підходу, теоретико-методологічні засади якого інтенсивно досліджуються науковцями педагогічних, психологічних, економічних та інших галузей суспільних наук.

Поняття "професійна компетентність" є системоутворювальним, базовим та досить складним.

Різним аспектам формування та розвитку професійної компетентності присвячено праці Л.М. Дибкової, Е.Ф. Зеєра, Н.В. Овсейчик, О.В. Овчарук, Л.С. Отрощенко, В.І. Свистуна, Н.В. Уйсімбаєвої, К.В. Шапошникова, В.В. Ягупова та ін.

Учені активно шукають шляхи ефективного формування професійної компетентності майбутніх економістів, управлінців, учителів, психологів та ін. Проте питанням формування професійної компетентності майбутніх бухгалтерів практично не приділяється уваги, незважаючи на визначальну роль фундаментальної економічної освіти в професійній підготовці цих фахівців. Існує доцільність дослідження цього питання як сьогодні, так і в майбутньому, оскільки потрібно продовжувати пошук факторів розвитку професійної компетентності фахівців, які не використовувалися раніше повною мірою.

**Мета статті** – на основі наукових праць визначити аспекти професійної компетентності майбутніх бухгалтерів, розкривши сутність поняття “професійна компетентність” та виявити різноманітні підходи до структури професійної компетентності фахівця.

Аналіз психолого-педагогічних праць з професійної компетентності свідчить про наявність різних точок зору щодо розуміння сутності зазначеного поняття. Одні автори розглядають професійну компетентність як елемент або складову культури фахівця, інші як якість особистості або як здатність і готовність здійснювати професійну діяльність.

У наш час у науці відсутній однозначний підхід до визначення поняття “професійна компетентність”. Учені визначають професійну компетентність як:

- наявність спеціальної освіти;
- оволодіння людиною здатністю й уміннями виконувати визначені професійні функції;
- потенційну готовність розв’язувати завдання зі знанням справи.

Показниками професійної компетентності є загальна сукупність об’єктивно необхідних знань, умінь та навичок; уміння правильно їх застосувати під час виконання своїх функцій; знання й прогнозування можливих наслідків певних дій; результат праці людини; практичний досвід; гнучкість методу; критичність мислення; професійні позиції.

У межах нашого дослідження значний інтерес становлять трактування професійної компетентності, у яких відображено різні підходи до формування професійної компетентності науковцями.

В енциклопедії освіти за редакцією В.Г. Кременя знаходимо визначення професійної компетентності як “інтегративної характеристики ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця” [4, с. 722].

У системі вищої освіти сутнісна природа професійної компетентності виявляється у двох аспектах: проєктивному й оцінювальному. Щодо проєктивного аспекту, то, аналізуючи професійні якості у більшості компетентних фахівців, науковці доводять, що компетентність інтегрує пріоритетні якості випускників вищої професійної школи, якими вони повинні оволодіти. При оцінювальному аспекті професійна компетентність дає змогу визначити рівень відповідності професійної підготовки майбутнього випускника та рівень професіоналізму осіб, які вже працюють, еталону професійно-компетентного фахівця [11, с. 46].

На думку Е.Ф. Зеєра, під професійною компетентністю розуміється: “сукупність професійних знань, умінь, навичок, а також способи виконання професійної діяльності” [5, с. 53].

У своєму дослідженні ми будемо користуватися трактуванням поняття “професійна компетентність” за В.В. Ягуповим та В.І. Свистун: “професійна компетентність фахівця є складним інтегральним, інтелектуальним, професійним і особистісним утворенням, яке формується у процесі його професійної підготовки у ВНЗ, проявляється, розвивається і вдосконалюється у професійній діяльності, а ефективність її здійснення суттєво залежить від видів його теоретичної, практичної та психологічної підготовленості до неї, особистісних, професійних і індивідуально-психічних якостей, сприйняття цілей, цінностей, змісту та особливостей цієї діяльності” [15, с. 6].

Характеризуючи компетентності, Н.В. Уйсімбаєва припускає, що професійній компетентності саме притаманна теоретична компетентність практика і практична компетентність теоретика. Професійна компетентність визначається не тільки базовими знаннями, вміннями, а й також ціннісними орієнтаціями, мотивами його діяльності, розумінням себе та навколишнього середовища, здатністю до розвитку свого творчого потенціалу [12, с. 17–19].

При визначенні поняття “професійна компетентність” дослідниця Л.М. Дибкова підкреслює саме її особистісний компонент: “професійна компетентність – здатність ефективно використовувати набуті знання, вміння і навички; вміння вирішувати ту чи іншу проблему, здійснити активний пошук нового досвіду і визначити його самостійну цінність, наявність умінь і навичок самостійності в плануванні, організації, контролі власної діяльності; креативність, здатність до саморозвитку, самоаналізу, саморегуляції, самоконтролю” [3, с. 19].

Формування професійної компетентності майбутнього фахівця, тобто розвиток його особистості у процесі освіти, на думку Л.С. Отрошенко, здійснюється через сам зміст освіти, який, у свою чергу, охоплює перелік навчальних предметів, професійні навички та вміння, які формуються в процесі вивчення предметів та під час проходження практики, а також через активну участь студента у соціальному, політичному та культурному житті власного навчального закладу [9, с. 76].

В.А. Сластьонін визначає професійну компетентність як інтегральну характеристику ділових і особистісних якостей спеціаліста, яка відображає не тільки рівень знань, умінь, досвіду, необхідних для досягнення цілей професійної діяльності, а й соціально-моральну позицію особистості. Учений у поняття “професійна компетентність” включає три аспекти: проблемно-практичний, смисловий і ціннісний. На думку вченого, різновидами професійної компетентності є такі: практична, соціальна, психологічна, інформаційна, комунікативна, екологічна, валеологічна [10, с. 34–35].

Професійна компетентність, на думку К.В. Шапошнікова, це – готовність і здатність фахівця приймати ефективні рішення при здійсненні професійної діяльності. Він вважає, що професійна компетентність характеризує сукупність інтегрованих знань, умінь та досвіду, а також особистісних якостей, що дають працівнику змогу ефективно проектувати та здійснювати професійну діяльність [14, с. 13].

Російський учений Н.В. Овсейчик надає визначення формуванню професійної компетентності як “розвиток професійної спрямованості, соціально значущих та професійно важливих якостей та їх інтеграцію; готовність до постійно-

го професійного зростання, пошук оптимальних засобів якісного та творчого виконання діяльності відповідно до індивідуально-психологічних якостей людини” [7, с. 2].

Професійна компетентність включає аналітичні, комунікативні, прогностичні й інші розумові процеси, вимагає значного інтелектуального розвитку та дає змогу найбільш ефективно здійснювати освітню діяльність і при цьому забезпечує процес розвитку та саморозвитку особистості.

Професійна компетентність – це особистісне утворення, яке забезпечує якісне виконання професійної діяльності.

Ми вважаємо, що професійна компетентність особистості – складне системне утворення, її основними елементами є:

- підсистема професійних знань як логічна системна інформація про навколишній світ людини, зафіксована в її свідомості;
- підсистема професійних умінь, що полягають у засвоєнні людиною способів і технік професійної діяльності;
- підсистема професійних навичок, сформованих у процесі повторення певних операцій, і доведених до автоматизму;
- підсистема професійних позицій як сукупності сформованих установок і орієнтацій, реальності та перспектив, досягнень, які визначають характер діяльності й поведінки фахівця.

На нашу думку, професійна компетентність майбутнього фахівця – це формування особистості в процесі підготовки у ВНЗ, розвиток і вдосконалення її у професійній діяльності, з використанням знань, умінь, професійного й життєвого досвіду і залежність від ефективної підготовленості та професійних якостей.

Оскільки наше дослідження безпосередньо стосується професійної діяльності фахівців, то в плані цілеспрямованого формування професійної компетентності у студентів ВНЗ суттєвий інтерес становить аналіз літературних джерел, який дає можливість виявити різноманітні підходи до класифікації структури професійної компетентності фахівця.

Вітчизняні та зарубіжні науковці виділяють різні компоненти залежно від того, що вони розуміють під професійною компетентністю та від того, структуру професійної компетентності якого фахівця вони досліджують.

На думку експертів “DeSeCo”, до структури компетентності входять знання, пізнавальні та практичні вміння й навички, ставлення, емоції, цінності та етичні норми, мотивація [8, с. 22].

Так, П.П. Горкуненко в загальній структурі професійної компетентності викладача виокремлює комунікативну, психологічну, соціальну, мовну та технологічну складові [1, с. 4].

У структурі професійної компетентності І.А. Зимня виділяє інформаційну, пізнавальну, управлінську, особистісно-індивідуальну, комунікативну та предметно-практичну складові [6, с. 13].

На думку О.І. Гури, основними компонентами професійної компетентності фахівця є:

- знання – логічна інформація про навколишній і внутрішній світ;
- вміння – психічні утворення, які полягають у засвоєнні людиною способів і навичок діяльності;
- навички – дії, сформовані в процесі повторення і доведені до автоматизму;

– професійна позиція – система сформованих оцінок внутрішнього і на-  
вколишнього досвіду, реальності та перспектив, а також домагань, які визнача-  
ють характер дій, поведінки;

– індивідуально-психологічні особливості людини, тобто поєднання різ-  
них структурно-функціональних компонентів психіки, які визначають індивіду-  
альність, стиль діяльності, поведінки та виявляються в якостях особистості [2,  
с. 60].

Безумовно, розглянуті нами вище підходи не вичерпують всю розмаїтість  
варіантів визначення компонентів професійної компетентності майбутнього фа-  
хівця.

Дослідник А.С. Фонарьов виділяє чотири стадії процесу становлення про-  
фесійної компетентності майбутнього бухгалтера:

1) виникнення професійних намірів і вступ до професійного навчального  
закладу;

2) професійне навчання, спрямоване на репродуктивне засвоєння профе-  
сійних знань, навичок і вмінь;

3) процес входження у професію;

4) повна реалізація особистості в самостійній професійній праці [13, с. 82].

На нашу думку, структура професійної компетентності майбутніх бухгал-  
терів повинна мати такі компоненти:

– мотиваційний, який включає цілі, мотиви, потреби здобуття професій-  
ної освіти; бажання підвищити свій культурний рівень; пізнавальний інтерес до  
професійної термінології та лексики; прагнення до саморозвитку, самовихован-  
ня, співробітництва;

– змістовий – включає систему професійно значущих знань і вмінь;

– комунікативний – містить знання правильного вживання та написання  
фахової термінології, вміння використовувати здобуті знання з професійної тер-  
мінології для підтримування розмови; встановлення міжособистісних зв'язків;  
бажання правильно, лаконічно і чітко висловлювати власні думки; ініціативність  
у професійному спілкуванні та готовність вирішувати нестандартні професійно-  
комунікативні завдання;

– інформаційно-комп'ютерний, який стосується знань і вмінь роботи з  
комп'ютерною технікою;

– морально-психологічний – самооцінка, справедливість, об'єктивність,  
культура поведінки тощо як необхідний чинник самоорганізації фахівця.

**Висновки.** Аналіз праць, присвячених професійній компетентності, свід-  
чить про складність, багатоаспектність і недостатність дослідженості цього по-  
няття.

Професійна компетентність є базовим та системоутворювальним поняттям  
і розглядається як система знань, умінь та особистісних якостей, які відповіда-  
ють змісту професійної діяльності, що передбачає: усвідомлення особистістю  
своїх прагнень до діяльності – потреб та інтересів; бажань і ціннісних орієнта-  
цій; мотив діяльності, уяви про свою соціальну роль; самооцінку особистих яко-  
стей і властивостей як майбутнього фахівця.

Базуючись на вищезазначеному й аналізі літератури з проблеми форму-  
вання компетентності, ми досягли можливості виокремити компоненти профе-  
сійної компетентності майбутнього бухгалтера. Кожен з компонентів містить пе-  
вні складники, які розкривають сутність професійної компетентності майбутньо-  
го бухгалтера.

Питання визначення змісту та структури професійної компетентності майбутніх бухгалтерів потребують подальшої розробки, систематизації, аналізу й узагальнення.

Процес формування професійної компетентності майбутніх бухгалтерів в умовах ВНЗ вимагає розробки системи, технології, засобів, що забезпечують ефективність цього процесу.

#### **Список використаної літератури**

1. Горкуненко П.П. Формування професійної компетентності викладача педагогічного вищого навчального закладу I–II рівнів акредитації в контексті загальноєвропейської інтеграції [Електронний ресурс] / П. Горкуненко // Нова педагогічна думка. – 2010. – № 1. – С. 4. – Режим доступу: [http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/Npd/2010\\_1/Gorkunen.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npd/2010_1/Gorkunen.pdf).

2. Гура О.І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності : навч. посіб. / О.І. Гура. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.

3. Дибкова Л.М. Індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх економістів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Людмила Миколаївна Дибкова ; Академія педагогічних наук України, Інститут вищої освіти. – К., 2006. – 227 с.

4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В.Г. Кремень / В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

5. Зеер Е.Ф. Психология профессий : учеб. пособ. для студ. вузов. – 2-е изд., перераб., доп. – М. : Академический Проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2003. – 336 с.

6. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия / И.А. Зимняя. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 42 с.

7. Овсейчик Н.В. Формирование профессиональной компетентности при подготовке специалистов / Н.В. Овсейчик // Материалы всероссийской научной конференции с международным участием, 17–18 февраля 2005 г. – Омск, 2005. – С. 1–3.

8. Овчарук О.В. Компетентності як ключ до формування змісту освіти / О.В. Овчарук // Стратегія реформування освіти України. – К. : К.І.С., 2003. – 295 с.

9. Отрощенко Л.С. Формування професійної компетентності майбутніх економістів-міжнародників / Л.С. Отрощенко // Перший крок у науку : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Луганськ, 2009. – Т. 7. – С. 75–78.

10. Педагогіка професійного образования / под ред. В.А. Сластенина. – М. : Академия, 2004. – 368 с.

11. Соколов В.М. О понятии “профессиональная компетентность” в образовании / В.М. Соколов, Ю.А. Корнаухова // Сб. материалов науч.-практ. конф. – Нижн. Новгород : Нижегородский гуманитарный центр, 2000. – С. 46–52.

12. Уйсімбаєва Н.В. Розвиток професійної компетентності як шлях до підготовки висококваліфікованих фахівців / Н.В. Уйсімбаєва // Рідна школа. – 2006. – № 6. – С. 17–19.

13. Фонарев А.Р. Психологические особенности личностного становления профессионала / А.Р. Фонарев. – М. : Изд-во Моск. психолого-социального ин-та ; Воронеж : МОДЭК, 2005. – 560 с.

14. Шапошников К.В. Контекстный подход в процессе формирования профессиональной компетентности специалистов : автореф. дис. ... канд. пед. наук / К.В. Шапошников. – Йошкар-Ола, 2006. – 26 с.

14. Ягупов В.В. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти / В.В. Ягупов, В.І. Свистун. – К. : Наукові записки, 2007. – Т. 71: Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 3–8.

*Стаття надійшла до редакції 29.08.2012.*

---

**Голдиш Н.М. Анализ сущности и структуры профессиональной компетентности будущих бухгалтеров**

*В статье рассматривается понятие профессиональной компетентности, ее структурные элементы, а именно компоненты, которые к ней относятся. Исследуются научные работы, посвященные этой проблеме.*

***Ключевые слова:** профессиональная компетентность, структура профессиональной компетентности, компоненты профессиональной компетентности.*

**Holdysh N. Analysis of an essence and structure of would-be accountants' professional competence**

*The concept of professional competence, its structural elements in particular the components included are examined in the article.*

***Key words:** professional competence, structure of professional competence, components of professional competence.*